

ДОСТЪПНОСТ И ПРИЛОЖЕНИЕ НА СИСТЕМИТЕ ЗА ДОПЪЛВАЩА И АЛТЕРНАТИВНА КОМУНИКАЦИЯ

Даниела К. Кирова

Резюме:

Постановка на проблема:

Много деца с тежки вербални дисфункции се нуждаят от стимулиране на тяхното развитие чрез допълваща и алтернативна комуникация. Като цяло много специалисти и други заинтересовани лица са включени в този процес, но не всички са подготвени да поемат подобно предизвикателство

Цел на изследването: Целта на изследването е да се са направи оценка и анализ на отношението на различни видове специалисти и родители на деца с комуникативни нарушения относно приложението на системите за допълваща и алтернативна комуникация.

Метод на изследване: За нуждите на изследването е съставена рейтингова скала

Резултати: Изследваните специалисти изтъкват, че са налице дефицити по отношение на осигуряването на материали, както и необходимостта по-голям специалисти да бъдат квалифицирани в тази област.

Обобщение: Специалисти, които не познават възможностите на ДАК, са скептически настроени относно нейното приложение и нейната достъпност в реална учебна среда.

Ключови думи: допълваща и алтернативна комуникация, говорни терапевти, учители, родители на деца със слухови нарушения.

ACCESSIBILITY AND APPLICATION OF AUGMENTATIVE AND ALTERNATIVE COMMUNICATION

Daniela K. Kirova

Abstract:

Background

Many children with severe verbal deficits need to be stimulated to communicate through augmentative and alternative communication. In fact many people are involved in the process of implementation of these methods but not all of them are prepared to face this challenge

Aims: The purpose of the current study is to survey the attitudes of the different kinds of specialists about the application of methods related to augmentative and alternative communication.

Methods: Researching methods includes a specially created rating scale.

Results: The inquired specialists enhance that there are deficiency referring to provision of proper materials and also much more experts are needed to be qualified in the same area.

Conclusion: Teachers and advisory teachers are more sceptical than speech therapists about the accessibility and efficiency of augmentative and alternative communication.

KEYWORDS: Augmentative and Alternative Communication, speech therapists, advisory teachers, parents of children with communicational disorders

В случаите, когато се наблюдават тежки вербални дефицити, системите за допълваща и алтернативна комуникация (ДАК) се оказват най-ефикасното, а понякога и единственото решение и средство в търсено на път към взаимодействие и обратна връзка с лицата с речева и езикова патология. Ето защо използването на тези ресурс привлича огромен интерес и внимание, но това не прави нито по-добре познати, нито по-достъпни и така въздействащи тези методи в логопедичната практика, колкото се очаква.

Оказва се, че тяхното използване не е така лесно и изисква редица предварителни условия и разбира се, квалификация. Такава се предлага, но разбира се, не по най-рационалния и директен начин. Потенциалът и възможностите на системите за допълваща и алтернативна

комуникация не просто се забелязват, те се открояват и изпъкват, но това не означава, че са достъпни и разбрани като концепция, предназначение и методология от голяма част от специалистите и всъщност са нужни редица нови стъпки и условия напред във времето, докато ДАК би могло да бъде използваемо средство и реална възможност за всеки един потребител.

Преди това обаче ДАК трябва да попадне в ръцете на специалистите и именно затова настоящото изследване е насочено към проучване на отношението, познанията, понятията и представите на различни специалисти – на първо място логопеди, след това ресурсни учители, общообразователни учители и разбира се, също и на родители на деца с комуникативни нарушения, защото това са лицата, които на първо място са заинтересовани да познават и насърчават приложението на тези методи.

От друга страна трябва да се има предвид, че използването на методи за допълваща и алтернативна комуникация задължително трябва да се отнася към процесите и механизмите от когнитивен характер, на чието протичане се основава прилагането на тези методи като възможност за развитие на потенциала на потребителите. Ето защо като всеки един когнитивен конструкт въвеждането на нови стимули и знакови параметри, свързани с идентификация и оперирането със значения и еквиваленти, включва клъстеризация и класификация. Именно това средство и този общ механизъм е много важен за ефективността и ползите от ДАК по отношение на създаването на клъстерни и класификационни системи, независимо какъв е техният вид и модалност. Както отбелязва И.Буров „съхранението и обработката на информация в мозъка се основава на групиране по сходство на информационните признаци. Това доказва, че клъстеризацията и класификацията са естествено заложен функционални механизми, свързани с физиологичната особеност на мозъка. От друга страна тази функционална особеност се основава на специфично устройство и топология, способстващи за адаптация към информационния поток от стимули (характерен за средата).“ (Буров 2018:64). В този смисъл адаптирането към информационния поток, задаван от кодовете на ДАК, следва същите механизми на обработка и опериране както с всякакъв друг информация и на практика не изисква създаването на нови процеси и операции. Това е много важно условие, от което зависи тяхната приложимост, ефикасност и достъпност.

Естествено идеята при използването на системите на ДАК е те да бъдат средство за комуникация и да бъдат заместител или по-точно еквивалент на езика и неговите функции. Безспорно е, че „когнитивното развитие е основа езиковото развитие“ (Петков 2011:352), както и че „вербалните умения (или в случая уменията за обмен и обратка връзка с другите) се разгръщат чрез социален опит и комуникация“ (Петков 2011: 352). Така основният функционален ресурс на ДАК се изразява именно в качеството му да репрезентира и да препредава понятия чрез специфични и достъпни кодови еквиваленти и в крайна сметка това да бъде средство за интеракции. Затова именно тази роля и тази функция на ДАК трябва да бъде отчитана на първо място, както при приложението на тези методи от подготвени специалисти, но също и от всички други лица, взаимодействащи с потребителите на ДАК. Това е и причина в настоящото проучване да се акцентира върху разбирането на концепцията, приложимостта и достъпността на ДАК от широк кръг, включени в тази обмяна заинтересовани и ангажирани лица.

ПРОГРАМА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Обект на изследването:

Обект на изследване са представите и информираността на различни видове кадри и специалисти, както и на родители на деца с комуникативни нарушения, относно значението, същността и ползите от приложението на системите за допълваща и алтернативна комуникация.

Предмет на изследването.

Предмет на изследване е определянето на необходимостта и ефектите от въздействието на системите за допълваща и алтернативна комуникация върху потребители с вербални дефицити, както и оценка на достъпността на тези системи и евентуални ограничения при използване им.

Контингент на изследване.

Контингент на изследване са 40 лица, сред които различни видове специалисти като логопеди, ресурсни учители, учители, както и родители на деца с комуникативни нарушения.

Цел на изследването.

Целта на изследването е да се проучи как тези различни видове специалисти, а също и родители на деца с нарушения на вербалната комуникация, оценяват разпространението и условията за използване на системите за допълваща и алтернативна комуникация по отношение на осигуряване на необходимите ресурси и материали, както и по отношение на подготовката на кадри, които да ги използват.

Хипотези на изследването.

Хипотеза 1. Допускаме, че като цяло специалистите, особено тези от тях, които не са логопеди, не оценяват в достатъчно висока степен необходимостта от приложението на системите за допълваща и алтернативна комуникация, както и ефектите и ползите от тях.

Хипотеза 2. Допускаме, че специалистите и родителите, обхнати в изследването, смятат за недостатъчна обезпечеността с материали, технически средства и ресурси за използването на допълваща и алтернативна комуникация.

Хипотеза 3. Допускаме, че изследваните лица смятат за недостатъчен броят на подготовените кадри, които могат да удовлетворят потребностите от терапия чрез ДАК за деца с вербални дефицити.

Изследвани променливи величини.

В изследването са заложили определени величини и показатели, за да могат да бъдат проследени евентуални закономерности и зависимости между тях. Те се обособени в две групи – интервални променливи величини и номинални променливи величини. Формулирани са съобразно целта, обекта и предмета на изследването и са ориентирани към проверката на хипотезите.

Интервални променливи величини.

- Ефекти и ползи от ДАК
- Достъпност и разпространимост на ДАК
- Трудности и ограничения в използването на ДАК
- Реални бенефициенти от използването на ДАК
- Степен на зависимост при използването на ДАК от хората, с които децата общуват

Номинални величини

В изследването са заложили номинални величини по критериите (1) специалност/позиция на изследваните лица, (2) продължителност на техния трудов стаж и (3) определяне на тяхната образователно-квалификационна (респективно образователна и научна) степен.

По критерий специалност/позиция на изследваните лица са сформирани следните групи: (1) логопеди; (2) ресурсни учители; (3) учители; (4) родители на деца с комуникативни нарушения.

По критерий продължителност на професионалния стаж са сформирани следните групи: (1) стаж над 20 години; (2) стаж между 15 и 20 години; (3) стаж между 10 и 15 години; (4) стаж между 5 и 10 години и (5) стаж под 5 години.

Обработка на резултатите.

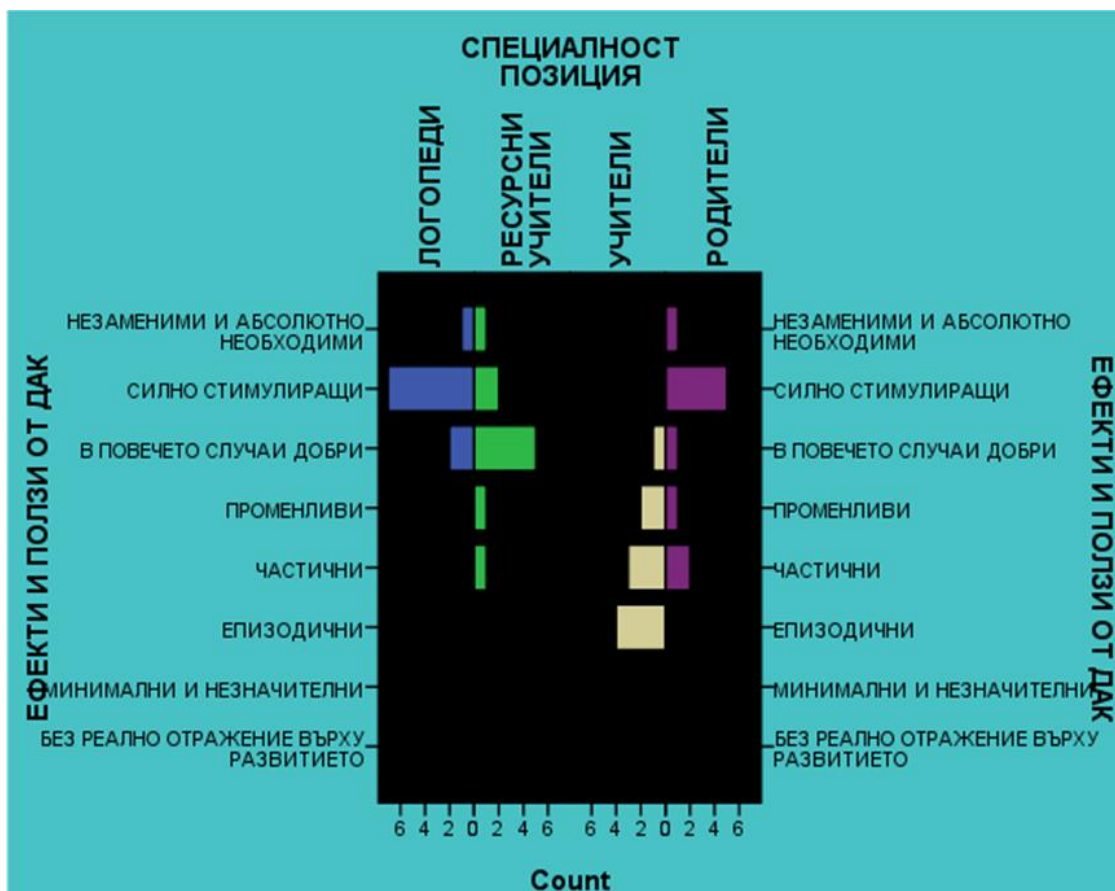
Обработката на резултатите от изследването е извършена чрез статическа програма SPSS. Представена е дескриптивна статистика и проверка на хипотезите ANOVA, както и верификация на съгласуваността и достоверността на изследваните величини чрез изчисляване на алфа на Кронбах.

Методи и материали на изследването:

Използвана е рейтингова скала за нуждите и целта на изследването.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

На фигура 1 е представено съотношение между изследваните групи по показателя ефекти и ползи от ДАК.

Фигура 1. Съотношение на резултатите от изследваните четири групи лица по отношение на показателя *ефекти и ползи от ДАК*.

На таблица 1 е представена проверка за евентуални статистически значими корелации между величините *достъпност и разпространимост от ДАК* и *ефекти и ползи от ДАК*.

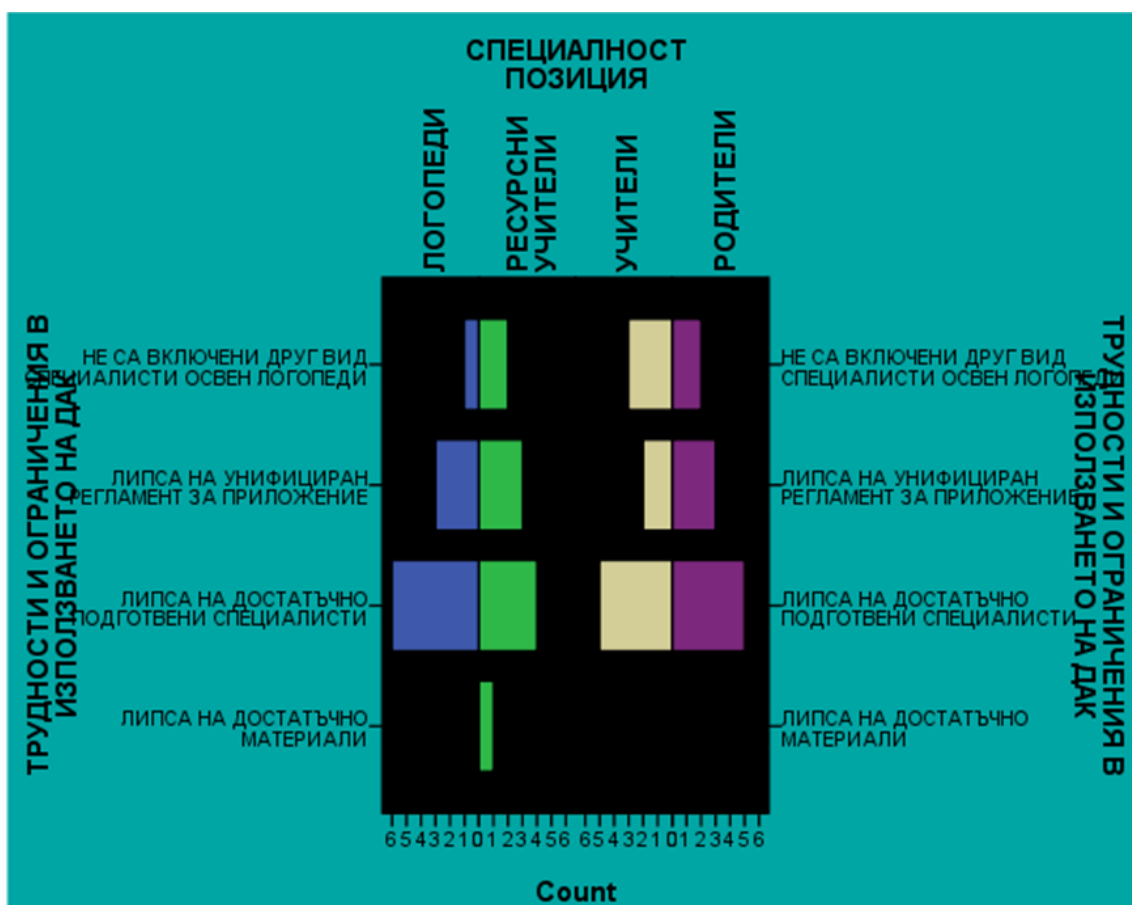
Таблица 1. Проверка за наличието на статистически значими корелации между величините *достъпност и разпространимост от ДАК* и *ефекти и ползи от ДАК*

Correlations			
		ДОСТЪПНОСТ И РАЗПРОСТРАНИМОСТ НА ДАК	ЕФЕКТИ И ПОЛЗИ ОТ ДАК
ДОСТЪПНОСТ И РАЗПРОСТРАНИМОСТ НА ДАК	Pearson Correlation	1	,357*
	Sig. (2-tailed)		,024
	N	40	40
ЕФЕКТИ И ПОЛЗИ ОТ ДАК	Pearson Correlation	,357*	1
	Sig. (2-tailed)	,024	
	N	40	40

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

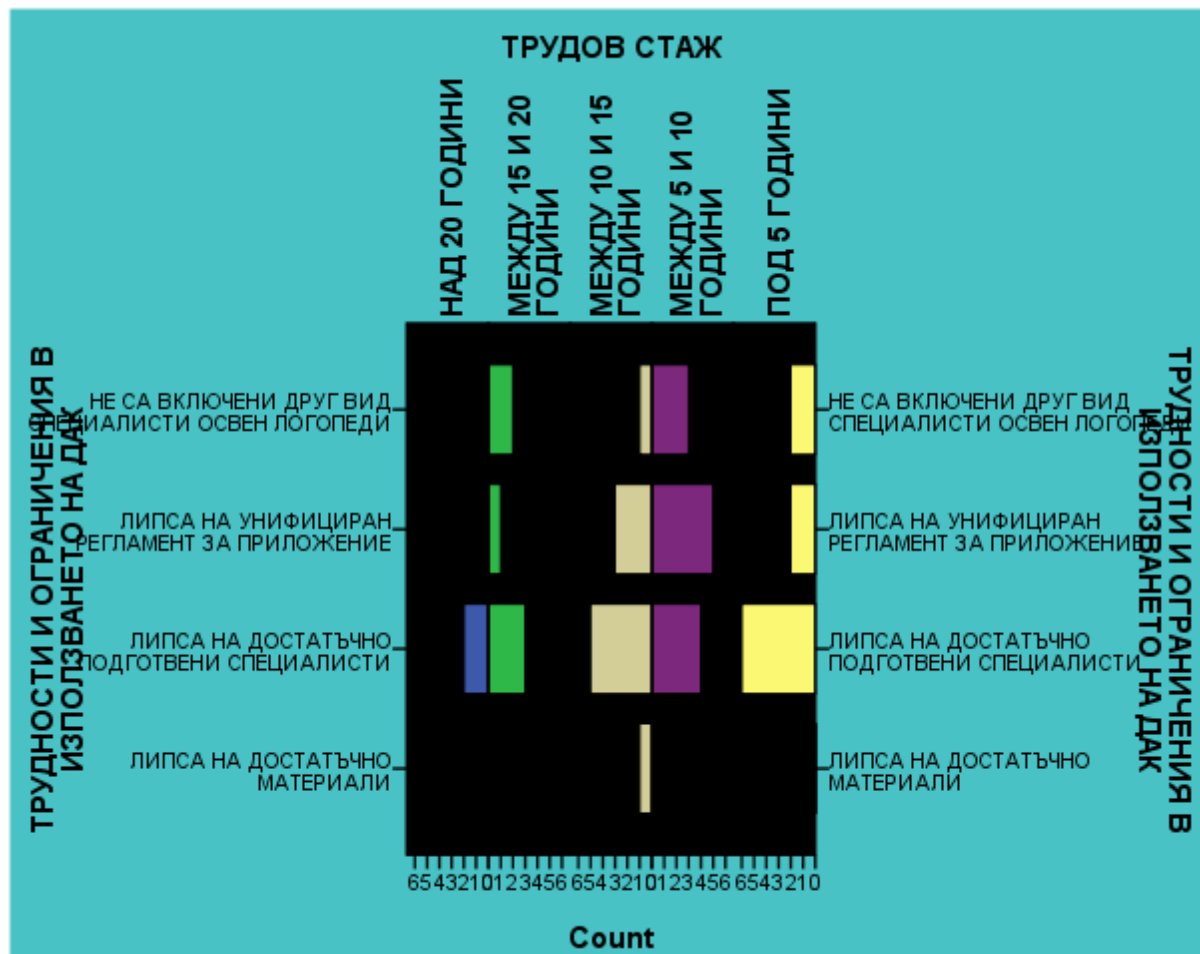
На таблица 1 се вижда, че има статистически значими корелации между величините *достъпност и разпространимост от ДАК* и *ефекти и ползи от ДАК* (0,024).

На фигура 2 е представено съотношение между изследваните групи по показателя *трудности и ограничения в използването на ДАК*.

Фигура 2. Съотношение на резултатите от изследваните четири групи лица по отношение на показателя *трудности и ограничения в използването на ДАК*.

На фигура 2 е представено съотношение между изследваните групи по показателя трудности и ограничения в използването на ДАК.

Фигура 3. Съотношение на резултатите, разпределени според продължителността на трудовия стаж на изследваните специалисти по показателя **трудности и ограничения в използването на ДАК.**

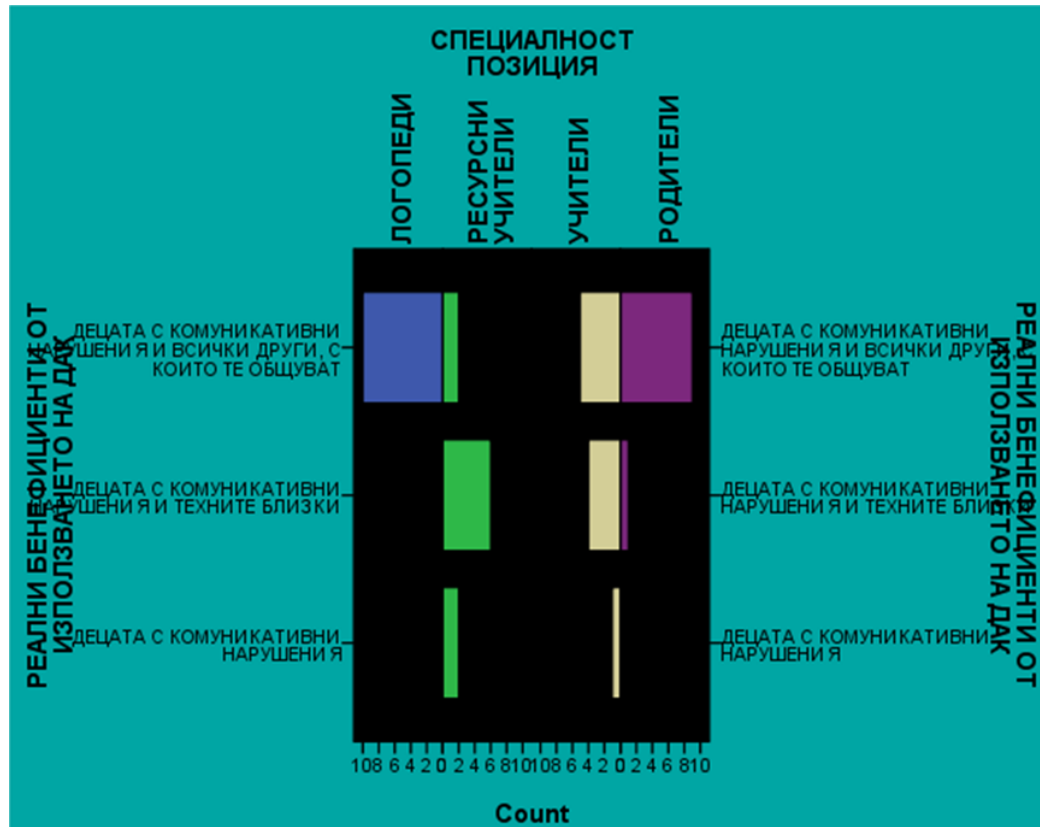
На таблица 2 е представена проверка за евентуални статистически значими корелации между величините **степен на зависимост при използването на ДАК от хората, с които децата общуват** и **ефекти и ползи от ДАК.**

Таблица 2. Проверка за наличието на статистически значими корелации между величините *степен на зависимост при използването на ДАК от хората, с които децата общуват* и *ефекти и ползи от ДАК*.

Correlations			
		ЕФЕКТИ И ПОЛЗИ ОТ ДАК	СТЕПЕН НА ЗАВИСИМОСТ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ДАК ОТ ХОРАТА, С КОИТО ДЕЦАТА ОБЩУВАТ?
ЕФЕКТИ И ПОЛЗИ ОТ ДАК	Pearson Correlation	1	,506**
	Sig. (2-tailed)		,001
	N	40	40
СТЕПЕН НА ЗАВИСИМОСТ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ДАК ОТ ХОРАТА, С КОИТО ДЕЦАТА ОБЩУВАТ?	Pearson Correlation	,506**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	
	N	40	40

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

На таблица 2 се вижда, че има статистически значими корелация (0,001) между величините *степен на зависимост при използването на ДАК от хората, с които децата общуват* и *ефекти и ползи от ДАК*.

Фигура 4. Съотношение на резултатите от изследваните четири групи лица по отношение на показателя *реални бенефициенти от използването на ДАК*.

На фигура 4 е представено съотношение между изследваните групи по показателя реални *бенефициенти използването на ДАК*.

На таблица 3 е представена проверка за евентуални статистически значими корелации между величините *степен на зависимост при използването на ДАК от хората, с които децата общуват* и *ефекти и реални бенефициенти от използването на ДАК*.

Таблица 3. Проверка за наличието на статистически значими корелации между величините *степен на зависимост при използването на ДАК от хората, с които децата общуват* и *ефекти и реални бенефициенти от използването на ДАК*.

		СТЕПЕН НА ЗАВИСИМОСТ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ДАК ОТ ХОРАТА, С КОИТО ДЕЦАТА ОБЩУВАТ?	РЕАЛНИ БЕНЕФИЦИЕНТИ ОТ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ДАК
СТЕПЕН НА ЗАВИСИМОСТ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ДАК ОТ ХОРАТА, С КОИТО ДЕЦАТА ОБЩУВАТ	Pearson Correlation	1	,395 *
	Sig. (2-tailed)		,012
	N	40	40
РЕАЛНИ БЕНЕФИЦИЕНТИ ОТ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ДАК	Pearson Correlation	,395 *	1
	Sig. (2-tailed)	,012	
	N	40	40
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).			

На таблица 3 се вижда, че има статистически значими корелация (0,012) между величините *степен на зависимост при използването на ДАК от хората, с които децата общуват* и *реални бенефициенти от ДАК*.

Резултатите от проведеното проучване потвърждават формулираните хипотези и показват, че системите за допълваща и алтернативна комуникация имат своето изключително важно място при стимулирането на развитието на лица с тежки комуникативни нарушения, но тяхното приложение е свързано с редица фактори като тяхната, достъпност, разпространимост, подготовката на кадри, които да ги използват, обезпечаването с материали и обхващането на по-широк социален периметър от взаимодействия. Това, разбира се, е бавен и постепен процес, който изисква както време, така и отчитане на предпоставките за оползотворяване на възможностите от ДАК.

Литература:

1. Буров, Ив. (2018) Въведение в невро-педагогическите основи на използване на съвременните информационни и компютърни технологии в обучението. Университетско издателство „Константин Преславски“
2. American Speech-Language-Hearing Association (1991). Report: Augmentative and Alternative Communication, 33, 9-12.
3. Beukelman, D., R., Mirenda, P. (1992). Augmentative and alternative Communication, management of severe communication. Disorders in Children and Adults. Paul H. Brooks Publishing Co.
4. Glennen, Sharon L. (1997). "Chapter 3: Augmentative and Alternative Communication Systems". In Glennen, Sharon; DeCoste, Denise C. Handbook Of Augmentative And Alternative Communication. San Diego, CA: Singular Publishing Group.
5. Petkov, Pl. (2011). Some views on mechanisms of language application and its reference to particular disorders of children with developmental dysphasia. Сборник научни трудове от национална конференция с международно участие „40 години Шуменски университет 1971 – 2011.“ Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“
6. Schlosser, R. W.; Wendt, O. (2008). "Effects of augmentative and alternative communication intervention on speech production in children with autism: a systematic review". American Journal of SpeechLanguage.
7. Sturm, J. M.; Clendon, S. A. (2004). "Augmentative and alternative communication, language, and literacy: Fostering the relationship". Topics in Language Disorders

*: Даниела Кирова –
докторант към катедра „Социална и специална педагогика,
Педагогически факултет,
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски
d.kirova@shu.bg“*